

НАУКОВО-ПРАКТИЧНІ ЕКОНОМІЧНІ КОНЦЕПЦІЇ ТА ПРОГРАМИ

УДК 378.4:005.336.2:005.342](477)

DOI:10.36919/2312-7872.1.2024.09

О. І. Тимошенко,

Доктор філософських наук, доцент
ректор ПВНЗ «Європейський університет»

email: o.tumoshenko@e-u.edu.ua

ORCID ID: 0009-0003-4287-1947;

О. В. Склярєнко,

кандидат фізико-математичних наук, доцент
ПВНЗ «Європейський університет»

email: olena.skliarenko@e-u.edu.ua

ORCID ID: 0000-0001-6555-1223;

С. В. Ягодзінський,

Доктор філософських наук, професор
ПВНЗ «Європейський університет»

email: serhii.yahodzinskiy@e-u.edu.ua

ORCID ID: 0000-0001-8755-2235

ФОРМУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА ПІДГОТОВКИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНИХ ФАХІВЦІВ

Анотація. У статті розглядаються питання забезпечення формування підприємницької компетентності у здобувачів освіти з огляду на сучасні тенденції трансформації ринку праці в умовах стрімкого розвитку цифрових технологій. Автори звертають увагу на проблеми, з якими стикається Україна через відсутність повноцінної модернізації економічної системи, виклики воєнного часу, демографічний спад та обґрунтовують необхідність створення університетської стартап екосистеми. Зазначається значущість академічного підприємництва як необхідної складової підготовки сучасних студентів до викликів сьогодення. Висвітлюється необхідність створення сприятливих умов у закладах освіти задля розвитку інноваційного академічного підприємництва, з метою формування системи м'яких навичок у здобувачів освіти, що, в свою чергу, забезпечуватиме конкурентоздатність майбутніх фахівців та створюватиме сприятливі умови для відновлення та розвитку економіки України. Визначено складові підприємницької компетентності та її роль у формуванні особистості, затребуваної на ринку праці. Досліджуються умови розвитку підприємницьких клубів та стартап-екосистеми у закладах вищої освіти України, зокрема, на прикладі Приватного вищого навчального закладу «Європейський університет». Наведено кейс організації університетського підприємницького стартап клубу та системи заходів і методів для формування підприємницької компетентності у здобувачів освіти. Особлива увага приділяється ролі партнерства з бізнес-структурами, бізнес-інкубаторами та бізнес-школами для забезпечення ефективного функціонування стартап-екосистеми в університетському середовищі. У статті наведено кейси та рекомендації щодо методики формування та розвитку підприємницьких здібностей студентів як важливий аспект сучасної освітньої діяльності.

Ключові слова: стартап, академічне підприємництво, інновації, стартап-екосистема, м'які навички, підприємницька компетентність, бізнес-інкубатор, підприємницький клуб, хаб.

Вступ (постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими або практичними завданнями). Підприємницька компетентність є необхідною складовою сучасної особистості з огляду на реалії економічного розвитку і формування її має відбуватися під час навчання на різних рівнях здобуття освіти [1–5].

Соціально-економічні дослідження початку XXI століття прогнозували трансформацію ринку праці в глобальному масштабі. Імплементація в усі соціальні практики та моделі економічного розвитку інноваційних цифрових технологій вказувала на неминучий розподіл структури і форм зайнятості населення окремих регіонів світу. Технологічний прорив Китаю (КНР), Японії, Південної Кореї, Сінгапуру, Тайваню та ін. змінили баланс світової трудової міграції. За останні роки технологічно розвинені країни різноманітними політичними, економічними, культурними засобами акумулювали більшу частину інтелектуального потенціалу світового кадрового ресурсу. Внаслідок цього країни та регіони світу, які неповноцінно модернізували економічну систему в контексті четвертої промислової революції, зіштовхнулися з відчутним браком робочої сили. Серед таких країн, на жаль, поки що перебуває і Україна. Ця ситуація ускладнюється ще й погіршенням демографічної ситуації. Так, за даними Федерації роботодавців України, кількість населення України зменшуватиметься і у 2030 році за прогнозом орієнтовно складатиме 40,4 млн осіб. Таким чином, для економіки України ймовірним є неминуче скорочення чисельності активного працездатного населення та доволі нерівномірний розподіл території на праценадлишкову і праценедостатню частини. Тому оптимізація наявних трудових ресурсів, їх ефективне та раціональне використання із застосуванням сучасних інформаційно-цифрових технологій, інновацій та автоматизації бізнес процесів є одним із головних завдань сьогодення. Хоча за останні роки органи влади почали реалізувати кілька успішних проєктів і реформ, метою яких є осучаснення соціально-економічного простору, відставання України від провідних технологізованих держав залишається досить відчутним. Основною проблемою цифрової нерівності є неможливість реалізації поступового росту економіки до рівня країн, які базуються на сучасних технологіях ведення бізнес процесів та створення продукції з надлишковою вартістю.

Отже, на нашу думку, одним із дієвих способів виходу із колапсу перманентного відставання є оптимізація процесів підвищення якості наявних ресурсів, а також, формування у існуючих та майбутніх фахівців у різних сферах економіки системи м'яких навичок (англ. soft skills), включно з підприємницькими, що за сприятливих умов відіграватимуть роль «підричних» (дизруптивних) інновацій. Такі сприятливі умови можуть бути створеними здебільшого в сфері інноваційного підприємництва, при цьому, формування підприємницьких компетентностей повинно починатися із закладів освіти різного рівня з метою підвищення конкурентоспроможності і затребуваності майбутніх фахівців на ринку праці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасна ринкова економіка змушує випускників вищих навчальних закладів пристосовуватися до нових умов та вимог. Освіта є важливим чинником для динамічного розвитку економіки. Підготовка майбутніх фахівців має включати не лише набуття фахових знань та навичок, а й формування затребуваних суспільством компетентностей, зокрема підприємницьких. У закладах освіти важливо створювати умови для формування якостей, що відповідають суспільним інтересам та сприяють всебічному розвитку особистості. Питання економічної освіти розглядаються в роботах багатьох вчених, таких як А. Нісімчук, Л. Куракова, С. Бадмаєв, Д. Березовська та ін. [1, 5, 6], які досліджували різні аспекти економічної підготовки. Однак, важливим продовженням дослідження інших аспектів цього питання є вивчення проблематики формування у здобувачів освіти підприємницької компетентності.

Необхідно зазначити, що у багатьох науково-педагогічних працях значна увага приділяється проблематиці компетентнісного підходу в освітніх закладах [2–8]. Науковці працюють над визначенням основних компетентностей, які потрібно враховувати в освітніх програмах для успішного навчання та конкурентоздатності майбутніх фахівців. Дослідження, присвячені реалізації компетентнісного підходу в освіті, проводяться як вітчизняними, так і зарубіжними вченими. Досить багато дослідників акцентують увагу на особливостях формування підприємницької компетентності. Проблемам реалізації компетентнісного підходу в закладах освіти присвячені науковці, таких як М. Альберт, Д. Адамсон, Е. Бобінська, С. Бондар, І. Галяміна, П. Друкер, С. Гончаренко, М. Крейн, С. Клепко та ін. [1–6, 8]. Тому тематика даної статті є актуальною і присвячена, на відміну від інших дослідників цих питань, вивченню сучасних аспектів, підходів та особливостей формування підприємницької компетентності здобувачів освіти, зокрема, на прикладі створення університетської стартап екосистеми.

Мета статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження ролі та особливостей формування підприємницької компетентності у здобувачів освіти із врахуванням сучасних

потреб суспільства та на основі запровадженого досвіду (на прикладі створення стартап екосистеми Приватного вищого навчального закладу «Європейський університет»); надання рекомендацій щодо методики формування підприємницької компетентності в закладах освіти.

Викладення основного матеріалу. Трансформаційні процеси, що відбуваються останнє десятиліття в усіх галузях суспільного життя, в тому числі, і в освіті, пов'язані, насамперед, із стрімким розвитком інформаційно-технічної (ІТ) сфери, процесами цифровізації, викликами пандемії COVID-19 та воєнного стану, економічної та політичної кризи, вимагають від людства прийняття інноваційних та ефективних рішень [2, 9, 11]. Перехід суспільства на новий інформаційний, економічний, екологічний, соціальний, політичний та культурний рівень ставить нові задачі і перед закладами освіти [1, 2, 8, 11]. Одним із головних завдань закладів освіти в умовах сучасного інформаційного середовища стає необхідність формування нового типу особистості, здатного до прийняття нестандартних рішень, з креативним та критичним мисленням [2, 4, 5, 7], розвиненим емоційним інтелектом та інформаційно-цифровими компетентностями, інноваційним підходом до вирішення завдань сьогодення.

В умовах сучасної інноваційно-орієнтованої економіки трендовим напрямком розвитку бізнесу і послуг стає пошук ідей і рішень, що швидко стартують, охоплюють нові ринки, масштабуються, змінюючи застарілі форми надання послуг і ведення бізнесу на зручні та цифрові рішення. Такі інноваційні бізнес проекти, що розробляються зазвичай малою командою і фінансуються зацікавленими інвесторами відносяться до стартапів. За останні роки стартап рух стрімко поширюється в Україні та світі [9, 10, 12]. Фактично, в умовах дефіциту робочої сили, а також, фінансових, інформаційних ресурсів функціонал робочої одиниці масштабується за фрактальним принципом. А саме, кожна дія, операція, захід будь-якого масштабу містить загальний контур стратегічної мети. Наприклад, розробляючи ідею стартапу, людина не замикається винятково на створенні прототипу, а осмислює його в категоріях бізнесу, фінансів, маркетингу, економіки, командної роботи.

Інформаційне суспільство надало людям численні площини самореалізації, бізнес процеси та послуги все більше зміщуються в онлайн формат та автоматизуються. Зокрема, для розробки, реалізації та впровадження стартапу необхідно пройти ряд етапів таких, як: формування команди і генерація ідеї, що вирішує нагальні проблеми, пошук інноваційного рішення, створення бізнес моделі та розробка прототипу, оцінка конкурентів та аналіз ринку, якісна презентація проекту [10]. Важливою передумовою успішності стартапу протягом усього процесу його розробки є здійснення валідації гіпотез і прототипу перед потенційною цільовою аудиторією задля визначення затребуваності винайденого рішення. Проблема генерації інноваційних ідей, їх експрес тестування, апробації, прототипування постає досить гостро, коли справа стосується саме стартап розробок, що потребують швидкого старту та впровадження [10, 12].

Студентський вік є найбільш сприятливим для розвитку інноваційно-креативного потенціалу особистості, набуття навичок прийняття рішення у величезному потоці нової інформації та даних, сприятливим для формування цифрових компетентностей, комунікативних навичок та розвитку емоційного інтелекту [2,4,8]. Зазначене викликає необхідність упровадження інформаційно-цифрових систем та технологій, інноваційних підходів в університетській освіті, зокрема, розвитку академічного підприємництва та стартап екосистеми.

Серед 8-ми ключових компетенцій сучасної людини, визначених Рамковою програмою Європейського парламенту і Ради Європейського Союзу 17.01.2018 р., необхідних для працевлаштування, посилення особистого потенціалу, активного громадянства та соціальної позиції додалася підприємницька компетентність (Entrepreneurship competence), яка, на сьогодні, стала затребуваною вимогою фахівця, конкурентоспроможного на ринку праці [13]. Знання з підприємництва і бізнесу, маркетингу та економіки, розуміння підприємницького і культурного середовища, мотивація на розвиток, вирішення існуючих суспільних проблем, ініціативність, креативність, критичне мислення, емоційний інтелект, комунікаційні навички, уміння працювати в команді та інші компетентності є основою для формування підприємницької компетентності (рисунк 1). Університетська освіта має сприяти розвитку у студентів цих навичок, оскільки на сучасному етапі розвитку суспільства вони є затребуваними роботодавцями і необхідними для вирішення завдань суспільства. Тому при вирішенні комплексу освітніх завдань слід шукати можливості створення і розвитку цих основоположних компонентів, що забезпечать отримання якісної освіти її здобувачам.

Рис. 1. Складові підприємницької компетентності

Щоб відповідати вимогам сьогодення, в українських університетах набуває популярзації організація підприємницьких клубів, в тому числі стартап клубів, де студенти зможуть отримувати підприємницькі навички незалежно від обраної ними спеціальності.

У той час, коли у інших вітчизняних вишах підприємництво, як складова освітнього процесу, лише набирає обертів, Європейський університет активно розбудовує підприємницьку структуру та стартап екосистему, впроваджуючи академічне підприємництво. Від заснування Європейського університету, ще у 1991 році, його керівництвом серед основних проблем були визначені такі, як практичне впровадження набутих здобувачами освіти знань, пошук баз практик для студентів, впровадження і реалізація підприємницької освіти. Європейський університет одним із перших поставив питання втілення елементів дуальної освіти в підготовку фахівців. Недарма девіз Університету «Вчись, працюючи!». У 1994 році була створена кафедра практичного підприємництва, завдяки якій студенти отримали можливість брати участь у створенні малих підприємств, проходити практику у навчально-тренувальному банку та відвідувати тренінги з бізнесу від фахівців-практиків. З трансформацією поняття підприємництва змінювалася і кафедра практичного підприємництва, актуалізувалися до вимог сьогодення її функції і стратегічні задачі. Незмінним лишається лише одне — розвиток підприємницьких здібностей студентів. Цілеспрямована стратегія керівництва Університету на розвиток підприємницької складової в освіті студентів, творчий потенціал та кропітка праця усього колективу дають на сьогодні досить високі результати. У ПВНЗ «Європейський університет» вперше в Україні впроваджено систему безперервного навчання від ясла-садка до докторантури. За час існування Європейського університету з 1991 року є вже перші випускники, що пройшли весь шлях безперервного навчання і захистили докторську дисертацію. З метою формування якісно нового покоління фахівців із затребуваними на ринку праці компетентностями, Європейський університет, впроваджуючи ідею розвитку Підприємницького університету, створив стартап екосистему, над вдосконаленням і покращенням якої продовжує працювати і надалі.

На рисунку 2 представлено складові університетської стартап екосистеми, розбудованої у Європейському університеті. Наявність всіх передумов, відображених на схемі рисунку 2, дозволяє створити академічне підприємницьке середовище, сприятливе для розвитку молодих креативних підприємців нового типу, які у своїй діяльності застосовують сучасні інформаційно-комунікаційні та цифрові технології, інновації та передові досягнення науки, створюючи нові комерційні пропозиції та бізнес-ідеї.

Аналізуючи досвід та етапи розвитку підприємницької освітньої траєкторії у Європейському університеті, можна виділити її ключові складові. Основною передумовою реалізації проекту створення стартап екосистеми в університеті є, в першу чергу, визнання необхідності втілення в практику цього процесу керівництвом університету. Важлива умова успішної екосистеми — це співпраця з організаціями, стартап інкубаторами, менторами, фахівцями від бізнесу, інвесторами і бізнес-ангелами, які зможуть поділитися власним досвідом, допомогти з тестуванням, апробацією ідей та, в подальшому, інвестувати у найперспективніші проекти. Необхідною складовою стартап

екосистеми є наявність активної та ініціативної спільноти серед викладачів та студентів, які цікавляться технологіями розробки стартапів і готові їх реалізовувати в університеті. Участь у програмах і конкурсах, в тому числі, міжнародних, що сприяють розвитку інноваційного підприємництва активізує і підвищує мотивацію студентів, піднімає на вищий якісний рівень стартап проектування. Важливою передумовою академічного підприємництва є наявність окремого приміщення стартап клубу, коворкінгу, де б студенти могли працювати в команді над власними ідеями під керівництвом менторів, фахівців-практиків, викладачів.

Рис. 2. Університетська стартап екосистема

Упровадження підприємницької культури та стартап руху в університетах є важливою та необхідною складовою розвитку сучасних закладів вищої освіти в Україні та світі. У розвинутій стартап екосистемі університети відіграють одну з найголовніших ролей, оскільки є потенційними центрами генерації та розвитку нових ідей та досліджень. Інновації та підприємництво стають головним драйвером зростання та виходу університетів на якісно новий рівень, особливо, коли заклади освіти отримують менторську підтримку відповідних структур, беручи участь у різнопланових програмах та заходах. Так, всі освітні структури системи безперервного навчання Європейського університету: від дитячого садочка до аспірантури та докторантури спільно беруть участь у різних програмах з розвитку підприємницьких здібностей. Наприклад, ліцей «Євроленд», як і Університет та його філії, долучився до програми МОН України та Мережі академічних бізнес-інкубаторів YEP з розвитку підприємницького мислення серед молоді та створення екосистеми підприємницьких клубів в українських закладах освіти [14].

Ідея реалізації наукових досліджень на базі університету у форматі стартап клубу чи наукових хабів для більшості університетів виявилася нездійсненою через брак коштів, невідповідне адміністрування, відсутність наступності і спадковості наукових шкіл. Однією з основних проблем є поєднання поколінь науковців — молодих дослідників і досвідчених вчених. Традиція підготовки здобувачів у Європейському університеті від ясла-садочка до докторантури, прагнення створити єдину систему підготовки фахівців, як в навчально-науковому, так і в практичному аспекті, визначає актуальність структури і стратегії Європейського університету.

У Європейському університеті створенні всі необхідні умови для формування у студентів сучасних підприємницьких компетентностей (Рисунок 3).

Розглянемо деякі складові розбудови університетської стартап екосистеми на прикладі Європейського університету. Значним кроком на сучасному етапі розвитку академічного підприємництва було створення в Університеті у січні 2019 р. студентського підприємницького стартап клубу «StartupclubEU», який на сьогодні активно працює і вирішує зазначені вище проблеми набуття підприємницьких навичок та досвіду з інновацій у студентів. Місія цього проекту — розвиток підприємницької культури та мислення у студентів, стимулювання стартап руху серед молоді та зародження тренду на створення стартапів в Університеті. Мета створення підприємницького клубу — розвиток екосистеми підприємництва та підприємницької культури

серед студентства шляхом організації освітніх заходів на стартап-тематику та стимулювання розвитку молодіжного підприємницького ком'юніті з метою підвищення рівня обізнаності студентів про сучасні тенденції у підприємстві. Головним завданням підприємницького клубу Європейського університету є просвітницька діяльність з основ підприємництва, проведення інформаційних кампаній, спрямованих на підвищення обізнаності студентів щодо стартапів, технології їх створення, стартап-екосистему, можливості для мотивованих у розробці інноваційних ідей та проєктів студентів, а також менторська підтримка бізнес-ідей та сприяння реалізації перспективних проєктів. Задля якісного і сучасного інформування про стартап новини, івенти, події та комунікації студентів у соціальних мережах Фейсбуці та Інстаграмі створені сторінки клубу з його афішами та аджендою. Для попереднього навчання операційної команди клубу та мотивованих викладачів, отримання методичної та менторської підтримки Європейський університет підписав Меморандум про співпрацю з ГО «Платформа інноваційного партнерства» YEP, договір з стартап школою TechStartUp School Національного університету «Львівська політехніка». Таким чином, ми долучилися до стартап спільноти університетських стартап клубів та інкубаторів і почали навчати студентів за Міжнародними програмами з підприємництва YEP STARTER (за підтримки Міністерства закордонних справ Естонії) та «Creative Spark» (розробленої Кінгстонськими викладачами за підтримки Британської ради). Наступним важливим кроком було відкриття у березні 2019 року сучасного креативного простору, затишного коуворкінгу з лекторієм, зонами для роботи та відпочинку, сучасним дизайном та зручними меблями. У ньому проводяться заходи для студентів — резидентів стартап клубу, а саме: івенти, тренінги, хакатони, конференції, пітчінги інноваційних проєктів, це місце, що сприяє народженню нових креативних ідей, створенню інновацій. За багато цікавих активностей та корисних івентів, чітку організаційно-інформаційну структуру, перемоги студентських команд на всеукраїнському рівні менше ніж за рік роботи підприємницький клуб Європейського університету був визначений Міністерством освіти і науки як найкращий і найактивніший в Україні [14, 15]!

Рис. 3. Складові системи академічного підприємництва

Сучасне студентство відноситься до категорій особистостей, схильних до креативності та підприємництва. Практика роботи з резидентами стартап клубу Європейського університету виявила, що досить часто унікальні, інноваційні ідеї, націлені на вирішення нагальних проблем людства, не реалізуються на практиці через відсутність у молодих авторів стартапів базових знань із підприємництва та технологій створення, валідації та просування інноваційних бізнес-ідей. Саме ці знання і компетентності може надати університет, зокрема, академічний бізнес-інкубатор.

Задля забезпечення надання студентам цілісної системи знань та компетентностей з технологій створення стартапів у серпні 2020 року ПВНЗ «Європейський університет» долучився до пілотного проєкту «Підприємницький університет», який реалізується спільно Міністерством цифрової трансформації України, Міністерством освіти і науки України, стартап-інкубатором YEP, Українським фондом стартапів за підтримки Програми USAID «Конкурентоспроможна економіка

України». В рамках цього проекту для студентів усіх спеціальностей Університету було запроваджено навчальну дисципліну «Інноваційне підприємництво та управління стартап проектами», а її викладачі пройшли навчання на курсах підвищення кваліфікації і отримали всі необхідні матеріали для викладання курсу від розробників-фахівців. Зацікавлені і мотивовані студенти, які планують розвивати свої бізнес ідеї і, в майбутньому, стати підприємцями, стають резидентами стартап клубу, спільно із ментором добирають команди, розвивають свій задум і, врешті-решт, створюють демо версію — прототип власного продукту [12]. Підготувавши за допомогою викладачів та менторів якісні презентації власних бізнес ідей, студенти можуть взяти участь у багатьох стартап конкурсах для апробації, отримання фідбеку від фахівців і пошуку інвесторів. Так, у Європейському університеті в кінці кожного навчального семестру, у грудні та червні, відбувається фінальний конкурс інноваційних студентських проектів, в результаті якого найкращі команди рекомендують до участі у Всеукраїнському конкурсі студентських стартапів. Такого типу конкурсні заходи дають змогу студентам отримати досвід презентації та виступу перед аудиторією, підвищити рівень своїх комунікаційних навичок, ораторського мистецтва, стресостійкості, тайм-менеджменту. Участь у пітчінгах проектів дає можливості для подальшого підприємницького розвитку, зокрема, колаборації та нетворкінгу з фахівцями, представниками бізнес структур та інвесторами. Отримуючи підприємницькі компетентності під час навчання в університеті студенти отримують конкурентні переваги, що визначають затребованого у сучасному суспільстві фахівця.

Висновки. Інтелектуалізація економіки, новітні ідеї, що комерціалізуються в інновації, стрімкий розвиток креативних індустрій, інформаційно-цифрових технологій, потребує фахівців, здатних до вирішення проблем людства із застосуванням сучасних прогресивних технологій та інноваційно-креативних рішень. Саме тому розвиток підприємницької культури, інноваційного підприємництва та стартап руху в університетах є важливою та необхідною складовою підготовки конкурентоздатного сучасного фахівця у закладах вищої освіти в Україні та світі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Куліков П. М., Девтерова Т. В., Девтеров І. В. Освіта і суспільство: навч. посіб. Рада ректорів Київського вузівського центру. Київ, 2018. 364 с.
2. П. М. Куліков, М. З. Згуровський, В. І. Луговий Шляхи розвитку закладів вищої освіти в новій соціальній реальності: монографія. Київ КПІ ім. Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка», 2022. 244 с. ISBN 978-966-990-051
3. Рашкевич Ю.М. Болонський процес та нова парадигма вищої освіти — <https://cutt.ly/JYYifoH>
4. Ellerton, D.P. On critical thinking and content knowledge: A critique of the assumptions of cognitive load theory (2022) *Thinking Skills and Creativity*, 43.
5. Meneses, L.F.S. Thinking critically through controversial issues on digital media: Dispositions and key criteria for content evaluation (2021) *Thinking Skills and Creativity*, 42.
6. *García-Moro, F.J.* Education for change in a hyperconnected society: When the other is virtualized [Article@Educação para a mudança numa sociedade hiper conectada: Quando o outro se torna virtualizado] [Article@Educación para el cambio en una sociedad hiperconectada: Cuando el otro se virtualiza] (2021) *Revista Electronica Educare*, 25 (3)
7. Волкова Н.М., О.В Складенко О.В. Розвиток креативності та мотивації учнів на уроках інформатики *Матеріали Дев'ятнадцятої міжнародної наукової конференції імені академіка Михайла Кравчука, 11–12 жовтня 2023 року*, Київ, КПІ ім. Ігоря Сікорського. 223–224 с.
8. Єфремова Г. Інноваційні технології в сучасному освітньому просторі: колективна монографія. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2020. 444 с.
9. Боб Дорф, Стів Бленк Священна книга стартапера. Як збудувати успішну компанію *Видавництво: Vivat*. 2018. 512 с.
10. Колодінська Я.О., Складенко О.В., Ніколаєвський О.Ю. *Практичні аспекти розробки інноваційних бізнес ідей з використанням цифрових сервісів Журнал «Економіка і управління»*, №4, 2022. 53–60 с.
11. Генсерук Г. Р., Мартинюк С. В. *Розвиток цифрової компетентності майбутніх учителів в умовах цифрового освітнього середовища закладу вищої освіти. Інноваційна педагогіка* Одеса, 2019. Вип. 19, т. 2. 158–162 с.

12. Колодінська Я.О. *Цифрові сервіси для створення MVP стартапу. Інформаційні технології в економіці, менеджменті і бізнесі. Проблеми науки, практики та освіти. Збірник матеріалів XXVI Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 26 листопада 2020 р.* Видавництво Європейського університету, 2020 . 74–76 с.

13. Рамкова програма ЄС щодо оновлених ключових компетентностей: <http://dlse.multycourse.com.ua/ua/page/15/53#1>

14. Сайт Європейського університету: <https://e-u.edu.ua/ua/articles/chergova-nagoroda-startap-klubu-evropeyskogo-universitetu-746/>; <https://e-u.edu.ua/ua/articles/startap-klub-evropeyskogo-universitetu-otrimav-nagorodu-838/>

15. Електронний ресурс: https://mon.gov.ua/ua/news/u-mon-viznachili-najkrashij-pidpriyemnickij-klub-u-vishi-nim-stav-yevropejskij-universitet?fbclid=IwAR3IbxCeFr_nTu

REFERENCES

1. Kulikov P. M., Devterova T. V., Devterov I. V. (2018) / Education and society: teaching. manual The Board of Rectors of the Kyiv University Center. Kyiv, 364 p.

2. P. M. Kulikov, M. Z. Zgurovskiy, V. I. Lugovyi (2022) / Development paths of higher education institutions in the new social reality: monograph. Kyiv KPI named after Igor Sikorskyi, Polytechnic Publishing House, 244 p. ISBN 978-966-990-051

3. Rashkevich Yu.M. The Bologna process and the new paradigm of higher education — <https://cutt.ly/JYYifoH>

4. Ellerton, D.P. (2022) / On critical thinking and content knowledge: A critique of the assumptions of cognitive load theory Thinking Skills and Creativity, 43.

5. Meneses, L.F.S. (2021) /Thinking critically through controversial issues on digital media: Dispositions and key criteria for content evaluation Thinking Skills and Creativity, 42.

6. García-Moro, F.J. (2021)/ Education for change in a hyperconnected society: When the other is virtualized] Revista Electronica Educare, 25 (3)

7. Volkova N.M., O.V Sklyarenko O.V. (2023) / Development of students' creativity and motivation in computer science classes. Materials of the Nineteenth International Scientific Conference named after Academician Mykhailo Kravchuk, October 11–12, Kyiv, KPI named after Igor Sikorsky. 223–224 с.

8. Efremova G. (2020) / Innovative technologies in the modern educational space: a collective monograph. Sumy: A. S. Makarenko Publishing House of the Sumy DPU named after A. S. Makarenko, 444 p.

9. Bob Dorf, Steve Blank (2018) / The holy book of a startup. How to build a successful company Publisher: "Vivat". 512 с.

10. Kolodinska Ya.O., Sklyarenko O.V., Nikolaevskii O.Yu.(2022) / Practical aspects of developing innovative business ideas using digital services Journal "Economics and Management", No. 4, 53–60 p.

11. Genseruk H. R., Martyniuk S. V. (2019) / Development of digital competence of future teachers in the conditions of a digital educational environment of a higher education institution. Innovative pedagogy Odesa, Vol. 19, vol. 2. pp. 158–162.

12. Kolodinska Ya.O. (2020) / Digital services for creating a startup MVP. Information technologies in economy, management and business. Problems of science, practice and education. Proceedings of the XXVI International Scientific and Practical Internet Conference, November 26, European University Press. 74–76 p.

13. EU framework program on updated key competences: <http://dlse.multycourse.com.ua/ua/page/15/53#1>

14. Website of the European University: <https://e-u.edu.ua/ua/articles/chergova-nagoroda-startap-klubu-evropeyskogo-universitetu-746/>; <https://e-u.edu.ua/ua/articles/startap-klub-evropeyskogo-universitetu-otrimav-nagorodu-838/>

15. Electronic resource: https://mon.gov.ua/ua/news/u-mon-viznachili-najkrashij-pidpriyemnickij-klub-u-vishi-nim-stav-yevropejskij-universitet?fbclid=IwAR3IbxCeFr_nTu

Tymoshenko O. I., Sklyarenko O. V., Yagodzinsky S. V. FORMATION OF ENTREPRENEURIAL COMPETENCE OF STUDENTS AS AN INTEGRAL COMPONENT OF TRAINING COMPETITIVE SPECIALISTS

Abstract. *The article examines the issue of ensuring the formation of entrepreneurial competence among students in view of modern trends in the transformation of the labor market in the conditions of the rapid development of digital technologies. The authors draw attention to the problems faced by Ukraine due to the lack of full modernization of the economic system, the challenges of wartime, demographic decline and justify the need to create a university startup ecosystem. The importance of academic entrepreneurship as a necessary component of preparing modern students for today's challenges is noted. The need to create favorable conditions in educational institutions for the development of innovative academic entrepreneurship is highlighted, with the aim of forming a system of soft skills among students, which, in turn, will ensure the competitiveness of future specialists and create favorable conditions for the recovery and development of the economy of Ukraine. The components of entrepreneurial competence and its role in the formation of a personality in demand on the labor market are defined. The conditions for the development of entrepreneurial clubs and startup ecosystems in higher education institutions of Ukraine are studied, in particular, on the example of the Private higher educational establishment "European University". A case study of the organization of a university entrepreneurial start-up club and a system of measures and methods for the formation of entrepreneurial competence among students is presented. Special attention is paid to the role of partnership with business structures, business incubators and business schools to ensure the effective functioning of the startup ecosystem in the university environment. The article provides cases and recommendations on the methods of formation and development of entrepreneurial abilities of students as an important aspect of modern educational activity.*

Keywords: *startup, academic entrepreneurship, innovation, startup ecosystem, soft skills, entrepreneurial competence, business incubator, entrepreneurial club, hub.*